

## РОЗДІЛ 4 ПРАВО

УДК 001(091)(477):34

DOI <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2025.3.15>

**Арабаджи Наталя Борисівна,**  
кандидат юридичних наук, доцент,  
доцент кафедри державно-правових дисциплін  
Міжнародного гуманітарного університету  
ORCID ID: 0000-0002-7635-1259

### ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

### HISTORY OF THE DEVELOPMENT OF SCIENTIFIC ACTIVITY IN UKRAINE

*Стаття присвячена комплексному аналізу та систематизації ключових етапів, визначальних тенденцій і специфічних особливостей становлення й еволюції наукової діяльності на українських теренах, а також виявленню її детермінуючого впливу на державотворчі процеси та формування правової системи України крізь призму історичної ретроспективи.*

*Історія становлення та еволюції наукової діяльності в Україні є багатоаспектним феноменом, де тісно переплітаються внутрішні суспільно-політичні трансформації з глобальними інтелектуальними векторами. У цьому контексті, роль науки як рушійної сили інноваційного поступу, технологічного розвитку, економічного зростання та підвищення соціального добробуту є беззаперечною для будь-якої держави [6].*

*Важливо зазначити, що попри значні досягнення окремих науковців та шкіл, розвиток української наукової думки часто відбувався в умовах відсутності власної державності або під зовнішнім пануванням, що зумовлювало значні обмеження та системні виклики. Ключовою проблемою становлення української науки є її фрагментарність та регіональна асиметрія, спричинені тривалим роздробленням українських територій між різними імперіями. Історичний аналіз також виявляє проблему ідеологічного детермінізму у розвитку науки, особливо виразну в радянський період.*

*Історично наукова діяльність завжди була фундаментальним чинником стрімкого та ефективного розвитку всіх суспільних процесів у державі. Здобуття Україною незалежності спричинило інтенсивні трансформації, що зумовило необхідність докорінної зміни чинного законодавства. Наука, будучи сферою, найбільш чутливою до політичної та економічної нестабільності, виявилася неготовою до нових ринкових умов господарювання.*

*Отже, особливості організації наукової діяльності в Україні вимагають системного підходу та консолідації зусиль усіх зацікавлених суб'єктів. Це є імперативом для забезпечення сталого розвитку науки та технологій, що, своєю чергою, становить фундамент прогресу та добробуту держави.*

**Ключові слова:** наукова діяльність, історія науки, Україна, науковий потенціал, фінансування науки, державна політика, інновації, інтеграція, Академія наук.

*This article provides a comprehensive analysis and systematization of the key stages, defining trends, and specific features in the formation and evolution of scientific activity in Ukrainian lands. It also explores its determining influence on state-building processes and the formation of Ukraine's legal system through a historical retrospective.*

*The history of the formation and evolution of scientific activity in Ukraine is a multifaceted phenomenon, where internal socio-political transformations are closely intertwined with global intellectual vectors. In this context, the role of science as a driving force for innovative progress, technological development, economic growth, and improved social welfare is undeniable for any state. Therefore, considering Ukraine's significant scientific traditions and its current challenges, research into the organizational and legal specifics of the domestic scientific sphere gains exceptional relevance.*

*The problem addressed in this study lies in the need for a comprehensive analysis of the path Ukrainian science has traversed: from the emergence of its earliest forms of knowledge to the establishment of a modern academic system. It is important to note that despite the significant achievements of individual scientists and schools, the development of Ukrainian scientific thought often occurred under conditions of statelessness or foreign domination, which imposed significant limitations and systemic challenges. A key problem in the formation of Ukrainian science is its fragmentation and regional asymmetry, caused by the prolonged division of Ukrainian territories among various empires. Historical analysis also reveals the issue of ideological determinism in the development of science, particularly pronounced during the Soviet period.*

*Historically, scientific activity has always been a fundamental factor in the rapid and effective development of all societal processes within a state. Ukraine's attainment of independence triggered intense transformations, necessitating a radical overhaul of existing legislation. Science, being the most sensitive sector to political and economic instability, proved unprepared for the new market conditions.*

*Therefore, the peculiarities of organizing scientific activity in Ukraine demand a systemic approach and the consolidation of efforts from all interested parties. This is imperative for ensuring the sustainable development of science and technology, which, in turn, forms the foundation for the nation's progress and prosperity.*

**Key words:** *scientific activity, history of science, Ukraine, scientific potential, science funding, state policy, innovations, integration, Academy of Sciences.*

**Постановка проблеми.** Історія становлення та еволюції наукової діяльності в Україні є багатоаспектним феноменом, де тісно переплітаються внутрішні суспільно-політичні трансформації з глобальними інтелектуальними векторами. У цьому контексті, роль науки як рушійної сили інноваційного поступу, технологічного розвитку, економічного зростання та підвищення соціального добробуту є беззаперечною для будь-якої держави. Відтак, враховуючи вагомі наукові традиції України та її поточні виклики, дослідження організаційно-правових особливостей вітчизняної наукової сфери набуває виняткової актуальності. У період постколоніального розвитку, після відновлення Україною незалежності, виникла об'єктивна необхідність деідеологізації та критичного переосмислення національної наукової спадщини, що являло собою складне методологічне завдання. Сучасний етап еволюції вітчизняної науки обтяжений низкою системних викликів, зокрема дефіцитом фінансування, «відтоком мізків» та потребою глибшої інтеграції у глобальний науковий простір. Отже, системний аналіз історії розвитку наукової діяльності в Україні дозволяє не тільки ретроспективно осмислити минуле, але й діагностувати генезис поточних проблем, а також обґрунтувати стратегічні напрямки її подальшого розвитку.

Ключовою проблемою становлення української науки є її фрагментарність та регіональна асиметрія, спричинені тривалим роздробленням українських територій між різними імперіями. Це зумовило формування ізольованих наукових осередків, які функціонували в умовах відмінних правових та політичних режимів, що значно ускладнювало їхню інтеграцію та формування цілісного національного наукового простору. Крім того, розвиток української наукової думки нерозривно пов'язаний з боротьбою за збереження національної ідентичності та мови, адже наукові дослідження нерідко виступали як каталізатор національного відродження, або ж, навпаки, піддавалися суттєвому тиску та асиміляційній політиці.

Історичний аналіз також виявляє проблему ідеологічного детермінізму у розвитку науки, особливо виразну в радянський період. Тоді наукова діяльність піддавалася жорсткому державному контролю та підпорядкуванню домінуючій ідеології. Наслідком цього стало системне викривлення історичних фактів, репресії проти окремих вчених та значне гальмування розвитку окремих галузей знань.

Проблематика цього дослідження полягає у комплексному аналізі еволюційного шляху української науки: від її початкових форм знання до становлення сучасної академічної системи. Важливо зазначити, що попри значні досягнення окремих науковців та шкіл, розвиток української наукової думки часто відбувався в умовах відсутності власної державності або під зовнішнім пануванням, що зумовлювало значні обмеження та системні виклики.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Аналіз наукових розвідок у сфері права дає змогу послідовно простежити генезу становлення та еволюції наукової діяльності в Україні. Це уможливорює виокремлення ключових тенденцій зазначеного процесу, що є критично важливим для формування підґрунтя сучасних досліджень означеної проблематики.

Проблематика розвитку наукової діяльності в Україні впродовж різних етапів суспільного поступу була предметом глибокого вивчення багатьох вчених. Серед них варто виокремити праці: В. Авер'янова, Д. Бахраха, Ю. Битяка, П. Василенкова, Ю. Ведернікова, В. Гаращука, С. Гончарука, М. Данількевича, Ю. Козлова, В. Колпакова, Р.М. Бугріменка, С.М. Попової, А.О. Сільнової, С. Студенікіна, М. Студенікіної, С. Стеценка, В.П. Ситніка, А.А. Яника та інших дослідників. Їхні публікації є фундаментальним джерелом, що дозволяє поглибити розуміння функціонування вітчизняної наукової сфери та ідентифікувати актуальні виклики, що стоять перед нею. Ці розвідки мають виняткове значення для подальшого системного вивчення та обґрунтування ефективних стратегій розвитку української науки.

**Метою дослідження** є системний аналіз та періодизація ключових етапів, визначальних тенденцій та специфічних особливостей становлення й еволюції наукової діяльності на українських теренах. Робота також спрямована на виявлення її детермінуючого впливу на державотворчі процеси та формування правової системи України крізь призму історичної ретроспективи.

**Виклад основного матеріалу.** Здобуття Україною незалежності спричинило інтенсивні трансформації політичної, економічної та соціальної систем, що зумовило необхідність докорінної зміни чинного законодавства. Утім, наука, будучи сферою, найбільш чутливою до політичної та економічної нестабільності, виявилася неготовою до нових ринкових умов господарювання. Дефіцит бюджетного фінансування наукової діяльності спровокував деструктивні процеси, призвів до зниження престижу наукової праці, значної втрати наявного наукового потенціалу та інших негативних явищ, як зазначають дослідники.

Наука являє собою особливу сферу людської діяльності, головними функціями якої є продукування та теоретична систематизація знань про людину, соціум і довкілля. Вона водночас є формою суспільної свідомості, інтегруючи як процес здобуття нових знань, так і сукупність отриманих результатів, що формують основу наукового світогляду [1, с. 134]. У ширшому розумінні, наука охоплює систему верифікованих знань про приховані властивості природи, суспільства та мислення, розкриваючи їхню сутність, структуру, причинно-наслідкові зв'язки, а також закони, що ними керують [2, с. 812]. До сфери наукового поняття також відносяться і кінцеві продукти її імплементації, такі як інноваційна техніка, передові технології та ефективні управлінські схеми.

При розгляді ролі науки в суспільстві її слід інтерпретувати як специфічну сферу продукування знань, що є формою інтелектуального виробництва. Сутнісний процес наукової праці зосереджений переважно в науково-дослідних установах та закладах вищої освіти. На відміну від матеріального виробництва, результатом якого є стандартизована масова продукція, результатом наукової діяльності виступає унікальний, первинний продукт – нові знання. Залежно від галузі застосування, ці знання матеріалізуються в різноманітних об'єктах: технічних засобах, технологічних процесах, економічних чи управлінських рішеннях, що, відповідно, генерує певні форми корисності або ефекту.

На думку багатьох дослідників науки, різноманіття внутрішнього змісту, широта сфери

застосування наукових знань та множинність їхньої корисності унеможливлюють створення універсального, лаконічного та вичерпного визначення науки, яке б повноцінно охоплювало всі її аспекти, залишаючись при цьому достатньо точним [3, с. 93].

Історично наукова діяльність завжди була фундаментальним чинником стрімкого та ефективного розвитку всіх суспільних процесів у державі. Як слушно підкреслюється у Рекомендаціях парламентських слухань «Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів», ухвалених Постановою Верховної Ради України від 21.10.2010 р. № 2632-VI, динаміка світової економіки останніх років свідчить про домінуючу роль ефективних механізмів інноваційної політики у забезпеченні конкурентоспроможності країн. Більшість держав, які пов'язують свій майбутній економічний поступ із досягненнями науки та активними інноваційними процесами, розробили концептуальні та стратегічні документи, що визначають бачення інноваційного розвитку економіки та формування національної інноваційної системи. Подібні документи вперше з'явилися у США, а нині існують у Великій Британії, Франції, Німеччині, інших країнах ЄС, а також у Росії, Білорусі, Казахстані тощо.

Досвід провідних світових держав свідчить, що визначальна роль у забезпеченні інноваційного розвитку та формуванні національної інноваційної системи належить державі. Саме держава встановлює стратегічні пріоритети та гарантує ресурсну підтримку, зокрема через бюджетне фінансування, податкове стимулювання та кредитування.

Особливе значення для ефективного функціонування національної інноваційної системи має організація та стимулювання процесів технологічного оновлення, а також трансфер наукових розробок у виробничу сферу. Це досягається завдяки розвитку системи освіти, ефективному функціонуванню ринку інтелектуальної власності, формуванню інноваційної інфраструктури, а також фінансовому та податковому стимулюванню науково-технічної діяльності [2, с. 813]. Усе вищезазначене беззаперечно підкреслює критичну важливість розвитку науково-технічної сфери. З огляду на це, для ефективного подолання актуальних проблем у вітчизняній науковій галузі доцільно здійснити глибинний історичний аналіз еволюції наукової діяльності.

Слід зазначити, що історичний поступ наукової діяльності характеризувався нерівномірністю.

При дослідженні цієї проблематики необхідно враховувати амбівалентність трактування поняття «наукова діяльність» у науковій та освітній літературі, що зумовлено різноманіттям позицій дослідників, їхньою культурною традицією та методологічною орієнтацією. Примітно, що систематичні історико-наукові дослідження власне наукової діяльності розпочалися лише у XIX столітті.

На початкових етапах вивчення історії наукової діяльності першочергово поставало завдання хронологічної систематизації досягнень у різних галузях знань. Із встановленням радянської влади в Україні спостерігалася певна стабілізація в розвитку наукових досліджень. Проте, цей період характеризувався і контрастними процесами, що суттєво впливали на наукову сферу. Відновлена Академія наук залишалася центральним осередком наукових досліджень в радянській Україні. Хоча радянська влада формально демонструвала прихильне ставлення до Академії, водночас не припиняла спроб її повного підпорядкування [3, с. 90].

З початку 1920-х років діяльність Академії наук набула специфічної особливості, зосередившись на дослідженнях у галузі природничих і технічних наук. Підготовку висококваліфікованих інженерів, агрономів, техніків та інших науково-освічених спеціалістів забезпечували такі інститути, як Київський політехнічний, Харківський технологічний, Одеський політехнічний і Катеринославський гірничий, до яких з 1926 року долучився й Донецький гірничий інститут [5, с. 236]. Водночас, Народний комісар освіти Г.Ф. Гринько ініціював реформу вищої школи та науки, активно втручаючись у внутрішні справи Академії і порушуючи її демократичні традиції виборності керівництва. Зокрема, 1 лютого 1921 року він звернувся до Українського наукового товариства (УНТ) з пропозицією об'єднатися з Українською Академією наук (УАН). На думку Г.Ф. Гринька, таке об'єднання дозволило б максимально ефективно використовувати наукові сили та ресурси УСРР для розвитку наукової діяльності [9, с. 330].

Водночас, в Україні, як і в інших республіках СРСР, спостерігався інтенсивний розвиток саме державної наукової діяльності. На противагу дореволюційному періоду, фундаментальні наукові дослідження були консолідовані в академічних інститутах Всеукраїнської академії наук. Зазначимо, якщо на початку 1920-х років штат Української академії наук налічував лише 140 науковців, то вже у 1928 році кількість наукових працівників зросла до 3600 у 138 установах. Отже, трансформаційні процеси 1920-х років, попри всі

труднощі, об'єктивно сприяли інтенсифікації розвитку наукової діяльності. Ключові складові цих трансформацій справили значний вплив на розвиток наукової діяльності. По-перше, політика українізації уможливила проведення наукових досліджень українською мовою. По-друге, суспільна потреба у науковій літературі стимулювала нові наукові розробки, зокрема створення словників. По-третє, відбулося суттєве розширення науково-технічної сфери. По-четверте, спостерігалася мобілізація наукових організацій та кадрів для забезпечення потреб державного будівництва. По-п'яте, було визначено особливості правового регулювання діяльності наукових організацій.

Згодом відбулася зміна парадигми: наукові дослідження почали випереджати та детермінувати розвиток техніки, а не бути його наслідком. Практична імплементація наукових ідей спричинила кардинальні трансформації у технічній сфері та технологічних процесах. Як наслідок, вже у 1930-х роках статус науки у світовому контексті, включно з Україною, суттєво трансформувався. По-перше, відбулося економічне та організаційне зміцнення її позицій. Це призвело до того, що планові наукові дослідження почали витісняти індивідуальну роботу вченого та винахідника. По-друге, значно поглибилося взаємопроникнення науки та промисловості.

У 1930-1940-х роках XX століття найбільші досягнення українських вчених були зосереджені у галузі фізико-математичних наук. Цей факт не є випадковим, адже блискучі традиції викладання математики та фізики були закладені ще у XVII-XVIII століттях у стінах Києво-Могилянської академії. Протягом XIX – на початку XX століття в Україні працювали видатні фізики, такі як М. Авенаріус у Київському університеті, М. Умов у Новоросійському університеті (м. Одеса), а також М. Пильчиков і Д. Рожанський у Харківському університеті.

Поряд із фундаментальними дослідженнями активно здійснювалися прикладні розробки, зокрема пов'язані з використанням глибокого охолодження в промисловості та космічній галузі. З Харківської школи кріогеніки вийшли майже два десятки академіків, членів-кореспондентів та докторів наук. Вже на початку 1940-х років українська наукова сфера стала невід'ємною складовою радянської та світової наукової думки.

Унікальні науково-технічні проблеми зварювання броні були вперше вирішені українськими вченими, які розробили досконалу технологію та необхідне устаткування. Це дозволило уп'ятеро підвищити продуктивність праці зварювальників



та значно покращити якість зварювальних робіт. Згодом ці методи були імplementовані на інших оборонних підприємствах СРСР [7, с. 20]. Лише із середини XX століття наукова діяльність почала осмислюватися як самостійний об'єкт організації та управління. Були ідентифіковані її унікальні особливості як управлінського об'єкта, що полягають у залежності розвитку цієї сфери духовного виробництва від численних факторів, як ідеальних (духовних), так і матеріальних. Саме ці чинники необхідно враховувати при формуванні ціле-спрямованого впливу на наукову діяльність.

У зазначений період наукова діяльність розглядається в двох ключових аспектах: по-перше, як специфічна форма інтелектуальної діяльності, спрямована на продукування, обробку та поширення нової інформації; по-друге, як окремих соціальний інститут, що характеризується ієрархічною структурою [8, с. 8]. Таким чином, розвиток наукової діяльності відбувався з урахуванням усіх вищезазначених особливостей.

У період 1960-1980-х років в Україні було сформовано потужний науковий потенціал: спостерігалось рекордне, чотириразове зростання кількості науково-педагогічних працівників, а щорічні видатки на наукові дослідження сягали до 5% ВВП. У публікаціях того часу часто стверджувалося, що в СРСР зосереджена чверть усіх науковців світу. Однак це твердження не відповідало дійсності, оскільки ґрунтувалося на некоректних методах підрахунку: СРСР враховував усіх науково-технічних працівників, зайнятих як у науково-дослідних інститутах, так і у вищих навчальних закладах та на виробництві, тоді як зарубіжні показники обмежувалися лише сферою науки та наукового обслуговування. Попри це, науковий потенціал України дійсно був значним.

Наприкінці 1980-х – на початку 1990-х років Академія наук України була потужним науковим осередком: у 165 її установах та дослідно-виробничих організаціях працювало понад 87,7 тис. осіб, з яких 17 тис. були науковими співробітниками. Значну частку серед них становили висококваліфіковані спеціалісти – 1911 докторів та 10399 кандидатів наук. У цей період масштабні теоретичні та експериментальні дослідження проводилися за понад 200 актуальними науковими напрямками. Отримані результати, в окремих випадках, відповідали найкращим світовим зразкам, збагативши вітчизняну та світову науку відкриттями першочергового значення [7, с. 15].

Україна успадкувала багату наукову традицію, коріння якої сягає доби Київської Русі та просте-

жується крізь наукові звершення періоду Козаччини й радянської епохи. Проте, після здобуття незалежності у 1991 році, національна наукова система зазнала глибоких трансформацій, спрямованих на адаптацію до нових економічних реалій та поглиблення інтеграції у світовий науковий простір.

Нині наукова діяльність в Україні організована в межах багаторівневої системи, що охоплює державні науково-дослідні інститути, університети, приватні дослідницькі центри та міжнародні організації [4, с. 216]. Ключовим координатором державної наукової політики виступає Міністерство освіти і науки України, яке здійснює регулювання та контроль за реалізацією наукових програм, а також забезпечує їхнє фінансування за рахунок державного бюджету.

Фінансування наукової діяльності в Україні становить значний виклик через обмеженість державних асигнувань. Основними джерелами надходжень є державний бюджет, гранти міжнародних організацій, кошти приватного сектору та власні доходи наукових установ. Недостатність бюджетного фінансування стимулює українських вчених до активного пошуку альтернативних джерел підтримки, зокрема через участь у міжнародних грантових програмах та співпрацю з іноземними науковими інституціями.

Інтеграція української науки у світову спільноту є критично важливим аспектом її розвитку. Участь у міжнародних проєктах, двостороння співпраця з іноземними вченими та організаціями, а також інтенсивний обмін досвідом і знаннями сприяють підвищенню якісного рівня вітчизняних досліджень. Програми Європейського Союзу, такі як Horizon 2020 (а нині Horizon Europe), слугують яскравим прикладом успішної міжнародної співпраці, що відкриває нові можливості для українських науковців [8, с. 8].

Наукова діяльність в Україні нині стикається з численними викликами. До них належать недостатній рівень фінансування, відтік висококваліфікованих кадрів, застаріла матеріально-технічна база та бюрократичні перепони. Незважаючи на ці труднощі, існують значні перспективи для її розвитку. Ключовими напрямками є створення сприятливих умов для молодих науковців, модернізація наукової інфраструктури та поглиблення співпраці між державним і приватним секторами [10, с. 35].

**Висновки.** Наукова діяльність в Україні є ключовим елементом економічного та соціального розвитку. В умовах глобалізації та інтеграції до сві-

тового наукового простору ефективно управління науково-технічним розвитком набуває особливої актуальності. Особливості організації наукової діяльності в Україні полягають у її багаторівневій системі управління, що включає державний, науково-дослідний, промисловий, громадський та міжнародний рівні. Державний рівень, представлений Верховною Радою України, Кабінетом Міністрів України та Міністерством освіти і науки України, відіграє вирішальну роль у формуванні та реалізації державної політики у сфері науки та інновацій.

Ключовим елементом цієї системи є Національна академія наук України, яка забезпечує координацію фундаментальних та прикладних досліджень. Важливу роль також відіграють громадські організації та професійні асоціації, що надають підтримку науковій діяльності та впливають на формування наукової політики.

Міжнародна співпраця сприяє обміну знаннями та технологіями, підвищуючи конкурентоспроможність української науки на світовому рівні. Однак, для досягнення високої ефективності наукової діяльності в Україні необхідно подолати низку викликів, зокрема недостатнє фінансування, застарілу матеріально-технічну базу та нагальну потребу в модернізації системи управління наукою. Посилення інтеграції з міжнародним науковим співтовариством, залучення інвестицій у наукові дослідження та впровадження інноваційних технологій можуть суттєво покращити поточну ситуацію.

Отже, особливості організації наукової діяльності в Україні вимагають системного підходу та консолідації зусиль усіх зацікавлених суб'єктів. Це є імперативом для забезпечення сталого розвитку науки та технологій, що, своєю чергою, становить фундамент прогресу та добробуту держави.

#### REFERENCES:

1. Aleksenko, T. M. (2020). *Pidvyshchennia yakosti liudskoho kapitalu shliakhom vdoskonalennia osvity ta naukovoї diialnosti – stratehichni chynnyky rozvytku derzhavy* [Improving the quality of human capital through the improvement of education and scientific activity – a strategic factor in the development of the state]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnogo universytetu. Serii: Ekonomichni nauky*, 39, 69-76.
2. Burdonos, L. I. (2017). *Stan finansovoho zabezpechennia rozvytku naukovoї diialnosti v Ukraini* [The state of financial support for the development of scientific activity in Ukraine]. *Molodyi vchenyi*, (10), 811-814.
3. Yemets, T. (2002). *Stan ukrainskoї nauky v period vyzvolnykh zmahan* [The state of Ukrainian science during the period of liberation struggles]. In *Ukrainska Tsentralna Rada: postup na tsiietvorennia ta derzhavobudivnytstva* [Ukrainian Central Rada: progress towards nation-building and state-building] (pp. 86-95). *Ukrainska Vydavnycha Spilka*.
4. Zyniuk, O. D. (2021). *Zakhidnyi naukovyi tsentr – pivstolittia diialnosti dlia rozvytku zakhidnoukrainskoho kraiu (do 50-richchia z chasu stvorennia)* [Western Scientific Center – half a century of activity for the development of the Western Ukrainian region (to the 50th anniversary of its creation)]. *Regionalna ekonomika*, (2), 214-218.
5. Klymovych, N. I. (2014). *Osoblyvosti ta spetsyfika rozvytku naukovo-tekhnichnoi diialnosti v Ukraini* [Features and specifics of the development of scientific and technical activity in Ukraine]. *Ekonomichni nobelivskyi visnyk*, (1), 235-239.
6. Kolevatova, A. V. (2019). *Problemy rozvytku naukovoї ta innovatsiinoї diialnosti v Ukraini, osnovni shliakhy ikh podolannia* [Problems of the development of scientific and innovative activity in Ukraine, main ways to overcome them]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnogo universytetu. Serii: Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo*, 23(1), 130-134.
7. Lykhola, O. V. (2004). *Nauka, tekhnika Ukrainy yak nevid'yemna chastyna svitovoi naukovo tekhnichnoi revoliutsii* [Science, technology of Ukraine as an integral part of the world scientific and technical revolution]. *Kyiv*.
8. Malyskyi, B. A. (2024). *Shchodo proiektu "Kontseptsiiia pidtrymky rozvytku kadrovoho potentsialu naukovoї ta naukovo-tekhnichnoi diialnosti. Natsionalna systema doslidnykiv Ukrainy"* [Regarding the project "Concept of supporting the development of human resources potential of scientific and scientific-technical activity. National system of researchers of Ukraine"]. *Nauka ta naukoznavstvo*, (4), 3-11.
9. Orekhivskyi, V. D. (2018). *Rozvytok orhanichnogo zemlerobstva v URSR u konteksti naukovo-orhanizatsiinoї diialnosti Pivdennoho viddilennia VASGNIL (1969-1990)* [Development of organic farming in the Ukrainian SSR in the context of scientific and organizational activities of the Southern Branch of VASGNIL (1969-1990)]. *Molodyi vchenyi*, 2(1), 330-334.
10. Reshetniak, O. I. (2020). *Analiz vplyvu naukovoї ta naukovo-tekhnichnoi diialnosti na riven ekonomichnogo ta sotsialnogo rozvytku* [Analysis of the impact of scientific and scientific-technical activity on the level of economic and social development]. *Prychornomorski ekonomichni studii*, 55(1), 34-39.